

Rapport van de Commissie Besluitvorming Stemmachines

Verkiezingen 'verweesd' bij Kiesraad en ministerie BZK

De Commissie Besluitvorming Stemmachines, de heren L. Hermans en M. van Twist, heeft onderzoek gedaan naar de wijze waarop bewindspersonen, de Kiesraad en andere betrokken partijen de afgelopen decennia met het onderwerp 'stemmachines' zijn omgegaan. Volgens de commissie heeft dit onderwerp, 'op zich een overzichtelijke ambtelijke taak', in het politieke domein niet de inhoudelijke aandacht gekregen die het als één van de kernprocessen van onze democratie wél verdient.

Het is volgens de commissie 'het verhaal geworden van een verweesd dossier dat om politieke sturing en aandacht vraagt'.

Te lang hebben leveranciers en de keuringsinstelling in een sturende positie verkeerd. In de afgelopen 40 jaar is het dossier 'stemmachines' niet op zijn waarde geschat. Het verantwoordelijk ministerie is te lang 'traag en niet-actiegericht omgegaan met signalen, adviezen en brieven dat de Kieswet, het Kiesbesluit en de regeling aanpassing behoefde'. Gedurende decennia heeft het ministerie 'volledig vertrouwd op informatie die door leveranciers Nedap, Sdu en keuringsinstelling TNO zijn aangeleverd.

Dat heeft het ministerie op achterstand gezet'.

Eigenlijk heeft het ministerie het maatschappelijke en politieke debat zoals dat vanaf medio 2006 door de stichting 'Wij vertrouwen stemcomputers niet' is geëntameerd, over zichzelf afgeroepen, zo vindt de Commissie Hermans.

Het ministerie van BZK en minister Nicolaï hebben pas vanaf september 2006 wél adequaat gehandeld en de juiste maatregelen genomen. In de overleggen daarover 'is de NVVB constructief geweest'.

ALFRED ZEBREGS

Het is eigenlijk een snoeihard rapport. Niet dat *het complete verhaal* over het gebruik van stemmachines in Nederland nu eens en voor altijd is opgeschreven, maar dat was ook niet de bedoeling. Een mooi project voor een proefschrift of de NVVB Jaarprijs over een paar jaar!

Zo blijft de rol van de gemeenten onderbelicht. Symbolisch in dit verband mag zijn dat slechts met drie vertegenwoordigers uit gemeentekring is gesproken: twee uit Amsterdam (de traditionele 'rode potloodstad' waar natuurlijk veel expertise over stemmachines aanwezig is; en met Tony Nijenkamp die ook als oud-lid van de Kiesraad wordt opgevoerd). Met leden van de NVVB Commissie Kiesrecht is niet gesproken.

Geconcludeerd wordt door de *Commissie Hermans* dat 'de gemeenten, die verantwoordelijkheid dragen voor de uitvoering van de in de Kieswet en Kiesbesluit opgenomen bepalingen, gedurende de gehele periode geen actieve rol hebben gespeeld op het onderwerp stemmachines. Bij de gemeenten prevaleert het gemak van het gebruik van de stemmachines'.

Samenstelling Commissie Korthals Altes

De *Adviescommissie inrichting verkiezingsproces* (kortweg de *Commissie Korthals Altes*) die voor 1 oktober a.s. voorstellen moet doen voor verbetering of verandering van de inrichting van het verkiezingsproces heeft ook een eigen website:

adviescommissieinrichtingverkiezingsproces.nl.

Veel informatie staat daar nog niet, maar wel is daar te zien hoe de samenstelling van de commissie is gewijzigd toen twee leden van de commissie, Ank Bijleveld en Jan Kees de Jager, zijn geroepen tot het ambt van staatssecretaris in het kabinet Balkenende IV.

Ter vervanging van beide prominente CDA-ers is Cees Meesters, directeur Publiekszaken Rotterdam, benoemd tot lid van de commissie. Hoe prominent moet de voorzitter van de NVVB wel niet zijn als hij de plaats van deze twee mag innemen?

Dat gemeenten die machines hebben aangeschaft en iedere keer weer de verkiezingen organisatorisch goed hebben geregeld en uitgevoerd... Tja...

Wél concludeert de *Commissie Hermans* dat 'een aantal regels – zoals het mogen verkopen van stemmachines of het uitlenen van stemmachines voor verkiezingen – leidt tot misverstanden'. Dit mag onder andere de burgemeester van Naarden, in zijn tijd als kamerlid fervent voorstander van internetstemmen, zich aanrekenen.

Algemeen Overleg over 'een verweesd dossier'

Het zal toeval zijn. Per slot hebben de NVVB en de Tweede Kamer zo hun eigen agenda's.

Wanneer de NVVB op 24 mei a.s. in de middag de agenda van haar ALV in Noordwijkerhout afwerkt, vindt in de Tweede Kamer een Algemeen Overleg plaats van de *Vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties* met staatssecretaris Ank Bijleveld. Het gaat dan van 13.30 uur tot ongeveer 15.30 uur over onder andere twee brieven van de staatssecretaris.

Het betreft de brief d.d. 2 april 2007 inzake stemmachines: evaluatie verkiezing van de leden van Provinciale Staten (30 800, VII, nr. 45) alsmede de brief d.d. 17 april 2007 met de kabinetsreactie op het rapport 'Stemmachines, een verweesd dossier'.

Ook zal een, nog toe te zenden, brief 'met tijdschema voor maatregelen, uit te voeren voor de reguliere verkiezingen in 2009' worden behandeld.

Wellicht kan de staatssecretaris in de ochtend van 24 mei, wanneer zij het congres Burgerzaken toesprekt, over dit tijdschema al iets vertellen. De volgende dag kan dan een ambtelijk vertegenwoordiger van BZK verslag doen van de resultaten van dit AO.

Kabinetsreactie op rapport Commissie Hermans

Eén dag nadat voorzitter *Loek Hermans* het rapport van de *Commissie Besluitvorming Stemmachines* aan staatssecretaris *Ank Bijleveld* had overhandigd, stuurde zij al namens het kabinet een reactie naar de Tweede Kamer. Het moge duidelijk zijn: BZK heeft de boodschap begrepen die de commissie in een scherpe analyse '*Stemmachines, een verweesd dossier*' heeft uitgedragen: reageer adequaat en niet nóg een verweesd dossiertje graag!

Ank Bijleveld prijst de commissie voor 'de treffende en compacte wijze waarop de ontwikkelingen zijn beschreven die hebben geleid tot een tekort aan politieke en ambtelijke aandacht voor het verkiezingsproces in het algemeen en het gebruik van stemmachines in het bijzonder'.

Zij benadrukt ook 'dat de betrouwbaarheid van de verkiezingen zelf evenals de betrouwbaarheid van de uitslag in Nederland nimmer in het geding is geweest'. In een brief aan de Tweede Kamer van 2 april jl. over de evaluatie van de verkiezingen voor de Provinciale Staten had zij ook al aangegeven dat er 'geen reden is om te twijfelen aan de betrouwbaarheid van toen gebruikte stemmachines'.

De staatssecretaris neemt, vooruitlopend op de voorstellen van de *Commissie Korthals Altes*, die voor 1 oktober a.s. zal adviseren over de wijze waarop voor de toekomst het verkiezingsproces moet worden ingericht, alvast per direct een aantal maatregelen rond de stemmachines. Dit met het oog op eventuele tussentijdse verkiezingen eerder dan de verkiezingen voor het Europees Parlement in juni 2009.

Om te beginnen wordt de *Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997* aangepast.

Zo wenst zij daadwerkelijk 'de regie' te hebben 'over het goedkeuringsproces van stemmachines'. Ook zijn de huidige eisen en voorwaarden niet precies geformuleerd 'waardoor geen zekerheid is over de vraag wat er nu exact gekeurd wordt'. In dit verband moet ook het begrip stemmachine eindelijk eens goed gedefinieerd worden. Ten aanzien van de beveiliging (bijvoorbeeld de norm voor compromitterende straling) moeten er voorwaarde en eisen komen, want ook die ontbreken nu.

Er komen tevens richtlijnen voor 'de fysieke beveiliging van stemmachines bij gemeenten'. Het gaat dan over de verzegeling, opslag en het transport van de machines. 'Gemeenten moeten wat dit aangaat weten waar ze aan toe zijn', vindt de staatssecretaris en ze kondigt aan daar op korte termijn over in gesprek te gaan met de NVVB.

Omdat de *Commissie Hermans* onder andere bij de *directie Constitutionele Zaken en Wetgeving* 'een gebrek aan technische kennis van en expertise over het gebruik van stemmachines heeft geconstateerd, brengt de staatssecretaris 'de zorg voor het gebruik van stemmachines in het verkiezingsproces onder bij het Agentschap BPR'. Daar is volgens de staatssecretaris 'veel technische know-how over ICT-gerelateerde onderwerpen alsmede de veiligheidsaspecten bij het gebruik daarvan. Bovendien heeft BPR ruime ervaring in het contact met het bestuurlijke veld dat in het kiesproces van groot belang is'.

Hoewel de staatssecretaris diverse keren aangeeft niet te willen vooruitlopen op de adviezen van de *Commissie Korthals Altes*, schrijft zij al wel sympathiek te staan tegenover de suggestie van de *Commissie Hermans* om 'een door de kiezer te verifiëren *paper-trail* in te voeren'. (az)

Al met al, wat nu reeds aan documenten boven tafel is gekomen en de compacte chronologische beschrijving van de ontwikkelingen sinds midden van de jaren zestig van de vorige eeuw is al schokkend genoeg en voldoende om het allemaal heel anders te gaan doen; zeker als straks de *Commissie Korthals Altes* ook nog met toekomstgerichte adviezen gaat komen.

OMHELZING

In de conclusies van het rapport worden de betrokkenen in de keten niet gespaard. Zo heeft het ministerie niets gedaan met eerder geuite wensen om 'een controlemogelijkheid voor de kiezer te introduceren opdat hij een bewijs zou hebben op wie hij had gestemd'. De *Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997* is na de introductie van de zogeheten StemPC's nooit aangepast. Ook is de uitslagberekeningsprogrammatuur van *Groenendaal Bureau voor Verkiezingsuitslagen* (verder *Groenendaal*) nooit aan een goedkeuringsprocedure onderworpen. Over *Groenendaal* worden in het rapport harde noten gekraakt. Het bureau bevond zich 'in een omhelzing met de Kiesraad. Wetende dat de Kiesraad zich afhankelijk opstelde, kent *Groenendaal* zich in het verkeer met de Kiesraad en het ministerie gedurende de periode 1991-2006 veel vrijheid toe'. Eerder in het rapport worden woorden gebruikt als 'langjarige verwevenheid' en 'langdurige, informele en cordiale relaties'.

Over de Kiesraad is het rapport in de conclusies nog betrekkelijk mild. De Kiesraad heeft zich in de periode 1999-2006 wél actief opgesteld richting de regering en gewezen op het ontbreken van goedkeuringsprocedures en op de monopoliepositie van *Groenendaal*, maar 'tot voor zéér recent is er géén actie ondernomen'. Eerder in het rapport staat dat de Kiesraad 'poogt zich nu, anno 2007, los te maken van de omhelzing met *Groenendaal*'.

De Commissie Hermans kapittelt het feit dat TNO in 1997 betrokken is geweest bij de totstandkoming van de *Regeling* én dat TNO na het van kracht worden van de *regeling* als enige instantie de keuringen mocht verrichten. 'Het verdient niet de voorkeur dat instellingen die meehelpen de *Regeling* te ontwerpen ook belast worden met de uitvoering daarvan'.

Over de leveranciers Nedap en Sdu, tot slot, concludeert de Commissie Hermans dat zij steeds hebben gehandeld overeenkomstig de *Regeling* uit 1997 (een *regeling* met 'eisen van een ijl abstractieniveau'). Maar 'van de leveranciers mag worden verwacht dat zij technologische ontwikkelingen en inzichten over beveiliging en integraliteit volgen en, indien daartoe aanleiding is, de stemmachines aanpassen. Ten aanzien van Nedap is dit alleen vanaf oktober 2006 gebeurd, toen het ministerie daarom had verzocht. Ten aanzien van Sdu is de conclusie dat deze tot op heden niet in staat is geweest een stemmachine te ontwerpen welke voldoet aan de door minister Nicolaï geïntroduceerde en materieel (door Sdu) geaccepteerde *stralingsnorm*'. Het zal nog lang onrustig blijven in het Haagse en omstreken! (az)